

Актуальні проблеми правового регулювання підприємницької діяльності в Україні та країнах Європейського Союзу: матеріали науково-практичного семінару (м. Чернігів, 9 грудня 2017 р.); за заг. ред. І.М. Колодій / Чернігівський національний технологічний ун-т. - Ч.: ЧНТУ, 2017. – 160 с.

Керноз Н.Є. Судова юрисдикція: нові тенденції та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми правового регулювання підприємницької діяльності в Україні та країнах Європейського Союзу*: матеріали науково-практичного семінару (м. Чернігів, 9 грудня 2017 р.); за заг. ред. І.М. Колодій / Чернігівський національний технологічний ун-т. - Ч.: ЧНТУ, 2017. С.47 – 51.

Керноз Н.Є.,

*старший викладач кафедри
цивільного, господарського права та процесу
Чернігівського національного
технологічного університету*

СУДОВА ЮРИСДИКЦІЯ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність даної теми обумовлена проведенням в Україні конституційної судової реформи в 2016 році, зокрема, щодо кардинальної зміни підходу до конституційного закріплення судової юрисдикції. Необхідність чіткого розмежування судових юрисдикцій та правильного визначення компетенції загальних, господарських та адміністративних судів обумовила потребу в науковому осмисленні цієї проблеми та виробленні відповідних засад для її практичного розв'язання з подальшим законодавчим закріпленням цих засад у процесуальних нормах.

Венеціанська комісія у своїх висновках рекомендувала спростити судову систему, оскільки наявна в Україні судова система «складна», «розгалужена», «премудра», «непотрібно громіздка», «загрожує створенню процесуальних затримок численними та складними колізіями юрисдикцій», в якій «таїться ризик затягування провадження», але при цьому: «не обмежувати судову реформу рівнем законодавства, а провести глибоку конституційну реформу з метою закладення міцних підвалин сучасної та ефективної судової системи у повній відповідності з європейськими стандартами» [1].

В Україні для подолання наслідків ситуації за якою система правосуддя не виконувала поставлені перед нею завдання була розроблена Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки (далі – Стратегія). Одними з основних чинників зазначеної ситуації Стратегією визнавалася, зокрема: абсолютизація принципу про поширення юрисдикції судів на всі правовідносини. Тому підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій виокремлено в один із напрямів та етапів реформування судочинства через: перегляд структури судової системи України в цілому шляхом визначення чітких критеріїв та механізмів розмежування судових юрисдикцій адміністративних, господарських і загальних (цивільних і

кримінальних) судів; визначення категорій справ у кожній юрисдикції, в яких зменшується кількість стадій оскарження; сприяння єдності практики та кращого роз'яснення судових рішень; запровадження інструментів і методології для оцінки функціонування судової системи відповідно до стандартів Ради Європи (п. 5.4) [2].

На виконання вищезазначеного Конституційним Законом «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 року № 1401-VIII [3] повністю оновлено Розділ VIII Правосуддя, а саме, скасована абсолютна судова юрисдикція оновленою статтею 124; також суттєво змінено Розділ XII Конституційний Суд України оскільки скасоване визначення його статусу. Але відповідно до ст. 1 нового Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 року № 2136-19 [4] Конституційний Суд України визнано «органом конституційної юрисдикції», а отже скасовано принципове слово-навантаження «єдиний», що є сумнівним нововведенням.

Оновлена редакція частини третьої статті 124 Конституції України звужує юрисдикцію судів до «юридичного спору», «кримінального обвинувачення». Але захист здійснюється також і в межах інших судових процедур, зокрема в порядку таких непозовних процедур як наказне та окреме провадження за ЦПК України.

Засада правової визначеності (англ. – *legal certainty*) належить до неписаних складових принципу верховенства права, яка має сприяти забезпеченню непорушності конституційних прав та свобод особи. Це підтверджується ст.ст. 2, 6 нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року № 1402-VIII (далі – Закон № 1402-VIII). Також відповідно до статті 8 цього Закону право на повноважний суд розкривається «ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до юрисдикції (а раніше – до підсудності) якого вона віднесена процесуальним законом» [5].

Виходячи з необхідності підвищення рівня правового захисту, держава може стимулювати вирішення правових спорів у межах досудових процедур, однак їх використання є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту. Тому, відповідно до Рішення КС України від 09.07.2002 року «можливість судового захисту не може бути поставлена законом, іншими нормативно-правовими актами у залежність від використання суб'єктом правовідносин інших засобів правового захисту, у т.ч. досудового врегулювання спору; обов'язкове досудове врегулювання спорів, яке виключає можливість прийняття позовної заяви до розгляду і здійснення за нею правосуддя, порушує право особи на судовий захист [6].

Відповідно до ст. 5 нового Закону України № 1402-VIII «правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства» під які не підпадає конституційне судочинство, що є

правильним, оскільки судова юрисдикція визначається як компетенція спеціально уповноважених органів судової влади здійснювати правосуддя в формі визначеного законом виду судочинства та щодо визначеного кола правовідносин. Хоча Конституційний Суд України не здійснює правосуддя, але є вагомим органом судової влади зі спеціальним призначенням, особливо після запровадження в конституційному судочинстві нового додаткового способу захисту конституційних прав та свобод особи через подання конституційної

скарги особою яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України, проблемність подання якої через правову невизначеність досліджувалась автором [7]. Саме тому Конституційний Суд України має відігравати особливу надважливу роль у механізмі захисту прав особи після розгляду справи в національних судах як органах правосуддя.

Крім того, з метою підвищення ефективності правосуддя та оптимізації повноважень судів різних юрисдикцій, для ефективної реалізації права на справедливий суд в Україні та усунення правової невизначеності, внутрішньої суперечливості конституційних новел було прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 року № 2147-VIII (далі – Закон України № 2147) [8].

Вказаним Законом було внесено ряд фундаментальних змін до основних норм процесуальних кодексів України, зокрема, уніфіковано вживану термінологію з метою забезпечення єдності правозастосовної техніки, що є надзвичайно важливим і позитивним надбанням.

Поняття юрисдикції пов'язане із питанням про форми та способи захисту прав, свобод та інтересів різних суб'єктів. Судова форма стала пріоритетною, а не універсальною з-поміж всіх інших форм захисту, яка дозволяє захищати не будь-яке порушене, невизнане чи оспорюване право, свободу чи інтерес, а відповідно до оновленої ст. 124 Конституції України лише «будь-який юридичний спір» та «інші справи». Відповідно до ст. 1 зміненого Цивільного процесуального кодексу України в редакції 2017 року (далі – ЦПК 2017 р.) вперше проголошено його призначення: «визначає юрисдикцію та повноваження загальних судів щодо цивільних спорів та інших визначених цим Кодексом справ, встановлює порядок здійснення цивільного судочинства». Визначення цивільних спорів відсутнє на відміну від зміненого Кодексу адміністративного судочинства України в редакції 2017 року (далі – КАС 2017 р.), завданням якого констатовано «вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин», умови яких вперше законодавчо виписані в п. 2 ч. 1 ст. 4 КАС 2017 р: «спір у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням

або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи. Щодо законодавчого закріплення завдання господарського судочинства в ч. 1 ст. 2 зміненого ГПК 2017 року: «...вирішення судом спорів,

Актуальні проблеми правового регулювання підприємницької діяльності в Україні та країнах Європейського Союзу | 2017

пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду» вбачається проблемність, оскільки відповідно до ч. 6 ст. 12 ГПК 2017 р.: «господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку, передбаченому цим Кодексом для позовного провадження, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» на відміну від попередньої редакції ГПК. Відповідно до ст. 20 ГПК 2017 р. під інші справи, що підпадатимуть під юрисдикцію господарського суду можна віднести: справи про визнання торговельної марки добре відомою (п. 3); справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або ФОП.

Отже, уявляється можливим констатувати спробу законодавця через прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» уніфікувати складну процесуальну термінологію, зокрема щодо юрисдикції та підсудності. Але не можна погодитися з назвами глави 2 розділу I в усіх змінених процесуальних кодексах України, оскільки, поспішаючи, загубили в її назві вагомий вираз «підсудність», що не є тотожним виразу «юрисдикція», хоча б тому, що, по-перше, конституційно скасована абсолютна судова юрисдикція; по-друге, в змінених ЦПК і ГПК 2017 року законодавчо юрисдикція розмежована між загальними (господарськими) судами (ст. 19 ЦПК, ст. 20 ГПК); третейськими судами, що не є органами правосуддя (ст. 21 ЦПК, ст. 22 ГПК), але безперечно законодавчо визнані юрисдикційними органами; та іноземними судами (ст. 22 ЦПК, ст. 23 ГПК).

Не поділяємо позицію законодавця щодо однакової помилкової назви § 2. «Інстанційна юрисдикція» глави 2 розділу I в усіх змінених процесуальних кодексах України, оскільки, справи вирішуються виключно національними судами, тому назва має бути § 2. «Інстанційна підсудність». Також не погоджуємось і з однаковою помилковою назвою §3. «Територіальна юрисдикція (підсудність)» глави 2 розділу I в усіх змінених процесуальних кодексах України, оскільки, справи розмежовуються виключно між

національними судами, тому назва має бути § 3. «Територіальна підсудність». Вважаємо, необхідно змінити назви глави 2 розділу I в усіх змінених процесуальних кодексах України відповідно на «Цивільна юрисдикція і підсудність справ загальним судам»; «Господарська юрисдикція і підсудність справ господарським судам»; «Адміністративна юрисдикція і підсудність адміністративних справ».

Використана література:

1. CDL-AD(2010)003 від 16 березня 2010 року (пункти 20-23, 119). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/31442ab10276912bc22576f2003e0acc/\\$FILE/CDL-AD\(2010\)003-ukr.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/31442ab10276912bc22576f2003e0acc/$FILE/CDL-AD(2010)003-ukr.pdf).

Актуальні проблеми правового регулювання підприємницької діяльності в Україні та країнах Європейського Союзу | 2017

2. Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схвалено Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 року № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532.
4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 року № 2136-19 // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 35. – Ст. 376.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 54.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02>.
7. Керноз Н.Є., Чередниченко І.С. Проблемність реалізації права на конституційну скаргу в Україні // Актуальні проблеми юридичної науки та практики. – 2017. – № 1 (3). – С. 18-24.
8. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 436.